

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך יב, תשכ"א

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

זה מוכיח אפוא, כי אף בלשון חז"ל שימש השורש האקטיבי בבניין פיעל. (ושמא בעתיד בלבד גם בבניין "קל", ואכמ"ל.) מן האמור עד כאן ברור, שאין צורך לשנות בזה מן המקובל בלשוננו המדוברת: ארע, בפיעל.

מרדכי לבנון

„הוצא להורג“

„אפרים כאשר ראיתי לצור שתולה בנוה ואפרים להוציא אל הַרְג בניו“ (הושע ט, יג) — זהו אחד מאותם המקראות, אשר בצורתם שבידינו קשה מאוד לעמוד על פשוטם. אתה עומד לפני צירוף מלים או צירופי מלים תמוהים ומשונים, אשר אין להם אח ורע בכל רחבי המקרא. ואף אם תפנה אל המפרשים, אם ישנים ואם חדשים, אם משלנו ואם משלהם, הרי, כרגיל במקרים כאלה, לא יוכלו „לרוות את צימאונך“.

אלא שעל אף העובדה המצערת הזאת מצאו סופרי „לשון עבר“ בדור ההשכלה (שהמליצה המקראית, ורק היא, „באשר היא שם“, הייתה נר לרגלם) לטוב לפנייהם לעקור את הביטוי „להוציא אל הַרְג בניו“ ממשבצתו ולהעלותו לדרגת מטבע לשון עובר לסוחר, כשר וטוב לצורכי יום יום (בדומה למליצה הידועה „מִשְׁחָר טל ילדותו“ על סמך הפסוק, אף הוא מהקשים והסתומים ביותר, בתהילים קי, ג).

וכך אנו קוראים ושומעים לפעמים קרובות מאוד —

ובימים האלה, ימי המשפט הגדול ב"בית העם" בירושלים, "ביתר שאת ויתר עז" — "להוציא להורג", "הוצאו להורג" וכולי.

והיה כי ישאלך בנך (או תלמידך) מחר לאמר: מה זאת? מה טיבו של צירוף מלים זה? על כורחך אתה מגמגם, ואין אתה יודע להשיב לו תשובה ברורה, פשוטה ומניחה את הדעת. ואם תעמוד ותראה לו את הכהוב בהושע, המובא למעלה, ישאלך (אם, ננית, לא לפירושם של הדברים) שאלה פשוטה יותר: "אז מדוע אומרים להורג, ולא אל הורג, כמו שנאמר פה בהושע?" ואם תנסה לתרץ ו"להסביר" לו, של ואל היינו הך, אולי יוסיף לתמוה ולהקשות: ומדוע אין אומרים "הוא ניגש לי", אלא דווקא "ניגש אליי", ואין אומרים "הוא נתן אליי", אלא דווקא "נתן לי"? ואז ספק, אם ימצא לך אפילו קנה או קש לדחותו בהם.

ואראה בנחמה, אם לא שמעתי לפני איזה זמן ב"קול ישראל" אחת הקרייניות (כנראה לא מן הבקיאות ביותר בפסוקי הושע) אומרת באוזני רבבות המאזינים: הוצאו להרג מלעיל, בה"א חלומה ורי"ש סגולה, על משקל קודש גודל). כך הורה אותה ההיגיון או חוש־הלשון הטבעי שלה. היא תפסה, כנראה, את המלה כשם מופשט, ואם כן הרי זה דומה להרג בשני סגולים ומלעיל.

אפשר, כמובן, לדחוק ולומר, שהוצא להורג מוסב על הנדון למיתה, שכן מוציאים את האסיר הזה בשעה המיועדת מתא הכלא שלו ומוסרים אותו לידי האיש ההורג, לידיו של התליין וכדומה. אלא שלפי "יישוב בדוחק" זה,

הרי ראשית כול צריך היה לאמר "להוציא אל ההורג" (בה"א הידיעה); ושנית, וזה העיקר: מה בדבר המומתים בלי שם משפט ("הוגן" או לא "הוגן"), המושמדים סתם כך, למשל, בגלל היותם יהודים, בלא דין ובלא דיין? איך אפשר לקרוא להמתות בהמון בתאי גז, למשל, "הוצאות להורג"?!

(על החלפת אל בל ול באל יש ליחד את הדיבור בהודמנות אחרת.)

אם כך ואם כך, נשאלת השאלה: האם לא הגיעה השעה, שנמיר את הביטוי להוציא להורג, שיש בו "תרתי לריעותא", גם מכוסה ערפל, וגם משובש, בביטוי הבהיר והברור להמית, ביטוי רווח גם במקרא, גם במשנה ובתוספתא (ראה מנדלקרן וקוסובסקי) ומשמש במקורות אלה הן לציון גרימת מיתה בזדון ושלא בצדק, והן לציון מיתת בית דין. אני מקווה שלא ינסו לגלות בדבריי המעטים פנים, שלא התכוונתי להם כלל ועיקר. ביטויים מקראיים ואף מליצות מקראיות כשלעצמם לא בלבד שאינם פסולים. חס וחלילה, אלא אדרבה ואדרבה, כולם רצויים, כולם יפים, כולם אהובים — אם הם גם ברורים.

אולם הגיעה השעה שנאסוף ידינו מאותו ביטוי סתום ואטום (שאינן לדעת את פשרו האמיתי), ונאמר פשוט: הומתו וכו'.

הלא רצוננו, ובצדק, לא בלשון מטולאת או מורכבת משברי פסוקים וקרעי מליצות (בלתי מובנות), אלא בלשון בני אדם חיה ובריא.